

БУРКИНСЬКИЙ Б.В.

академік НАН України, д-р екон. наук, професор
директор

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький б-р, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: burkinskij@nas.gov.ua

ORCID: 0000-0001-9303-0898

НІКІШИНА О.В.

д-р екон. наук, ст. наук. співроб.,
завідувач відділу

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький б-р, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: ksenkych@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7172-3551

ІНСТИТУЦІЙНА ПРИРОДА ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГІВ ТОВАРНИХ РИНКІВ

Актуальність. Визначення природи, внутрішнього змісту, видів та протиріч економічних інтересів суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків має важливе значення для їх ефективного функціонування в системі національної економіки. У процесі логістичних взаємодій ринкові суб'єкти формують багаторівневу систему зв'язків на основі економічного партнерства та компромісів. Це сприяє збалансуванню економічних інтересів та формуванню спільного інтересу інтегрованого ланцюга. Економічні інтереси суб'єктів ринкових ланцюгів виникають, взаємодіють та реалізуються в інституційній системі ринку, що актуалізує необхідність нових досліджень інституційної природи інтересів.

Мета та завдання. Метою статті є обґрунтування інституційної природи економічних інтересів суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків та типології головних протиріч між ними, як наукове підґрунтя для розробки механізмів збалансування інтересів суб'єктів ринкових ланцюгів. У ході дослідження використано такі методи: діалектичний, теоретичного узагальнення й порівняння, графічний, структурно-логічний метод.

Результати. У статті авторами в контексті інституційної теорії обґрунтовано сутність та природу економічних інтересів суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків. Визначено головні етапи формування економічних інтересів з акцентом на їх інституціоналізацію, тобто перетворення в норму раціональної поведінки на товарному ринку. Узагальнено змістовні характеристики економічних інтересів суб'єктів логістичних ланцюгів, які глибше розкривають їх інституційну природу. Наголошено, що в Україні має місце часткова реалізація економічних інтересів держави, споживачів, малих і середніх суб'єктів, тоді як корпоративні структури та міжнародні об'єднання отримують, як правило, повну реалізацію інтересів в ланцюгах товарних ринків. Набула подальшого розвитку класифікація економічних інтересів суб'єктів ринкових логістичних ланцюгів за суб'єктною та інституційною ознаками. Авторами розроблено типологію протиріч економічних інтересів у внутрішньому та зовнішньому вимірі для ланцюгів товарних ринків та обґрунтовано сутність головних типів протиріч.

Висновки. Наукова новизна дослідження полягає в розвитку теоретичних засад ринкової логістики в частині обґрунтування інституційної природи економічних інтересів суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків, розвитку класифікації економічних інтересів, розробки типології головних внутрішніх і зовнішніх протиріч учасників логістичних ланцюгів. Прикладне значення отриманих результатів визначається можливістю їх використання різними інституціями як наукове підґрунтя для розробки методичних засад до оцінки рівня протиріч інтересів суб'єктів ринкових ланцюгів, а також механізмів збалансування економічних інтересів, зокрема інституційних.

Ключові слова: економічні інтереси, товарний ринок, суб'єкти логістичних ланцюгів, інститут, норма поведінки, протиріччя, гармонізація.

BURKYNKYI B.V.

Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine,

Dr. Econ. Sciences, Professor

Director

Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of the

National Academy of Sciences of Ukraine

Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine, 65044

E-mail: burkynskij@nas.gov.ua

ORCID: 0000-0001-9303-0898

NIKISHYNA O.V.

Dr. Econ. Sciences, Senior Researcher

Head of Department

Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of the

National Academy of Sciences of Ukraine

Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine

E-mail: ksenkych@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7172-3551

THE INSTITUTIONAL NATURE OF ECONOMIC INTERESTS OF THE SUBJECTS OF LOGISTICS CHAINS OF COMMODITY MARKETS

Topicality. *Determination of the nature, internal content, types and contradictions of economic interests of the subjects of the logistics chains of commodity markets is essential for their effective functioning in the system of the national economy. In the process of logistical interactions, market entities form a tiered system of links based on economic partnerships and trade-offs. This helps to balance the economic interests and to form a common interest in the integrated chain. The economic interests of market chains` subjects will have been emerging, interacting and realizing in the institutional system of the market, which necessitates new research into the institutional nature of interests.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to substantiate the institutional nature of the economic interests of the subjects of the logistics chains of commodity markets and the typology of the main contradictions between them, as a scientific basis for development the mechanisms for balancing interests of market chains` subjects. During the research the following methods were used: dialectical, theoretical generalization and comparison, graphical, structural-logical method.*

Research results. *In the context of institutional theory, the essence and nature of economic interests of the subjects of logistics chains of commodity markets were substantiated by the authors. The main stages of the formation of economic l interests with the emphasis on their institutionalization, namely transformation into the norm of rational behavior in the commodity market were determined. The substantive characteristics of the economic interests of the entities in the logistics chains, which reveal their institutional nature, were generalized. It is emphasized that in Ukraine there is a partial realization of the economic interests of the state, consumers, small and medium-sized entities, while corporate structures and international associations generally receive full realization of interests in commodity market chains. The classification of economic interests of subjects of market logistics chains by subject and institutional characteristics has been further developed. The authors have developed a typology of contradictions of economic interests in internal and external dimension and substantiated the essence of the main types of contradictions.*

Conclusion. *The scientific novelty of the research is the development of the theoretical foundations of market logistics in the part of substantiation of the institutional nature of economic interests of subjects of logistics chains of commodity markets, the development of classification of economic interests, the development of typology of the main internal and external contradictions of participants of logistics chains. The applied value of the obtained results is determined by the possibility of their use by different institutions as a scientific basis for the development of methodological bases for assessing the level of contradictions of interests of market chains` subjects, as well as new mechanisms for balancing economic interests, in particular institutional ones.*

Keywords: *economic interests, commodity market, subjects of logistics chains, institute, norm of behavior, contradictions, harmonization.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Формування та розвиток ефективних логістичних ланцюгів товарних ринків (далі – ЛЛТР) передбачає оптимізацію управління наскрізним матеріальним і відповідним йому інформаційним і фінансовим потоками від початкової (постачальницької) до кінцевої (утилізація й переробка відходів)

ланки, яка досягається, зокрема, шляхом гармонізації економічних інтересів (далі – ЕІ) суб'єктів різних ланок ринкового ланцюга. У процесі логістичних взаємодій різні суб'єкти господарювання формують багаторівневу систему міжсуб'єктних і міжланкових зв'язків на основі економічного партнерства та компромісів. Це сприяє узгодженню гетерогенних логістичних ЕІ та формуванню спільного інтересу інтегрованого ЛЛТР, тоді як протиріччя інтересів та конфлікти посилюють існуючий дисбаланс у перерозподілі доданої вартості між суб'єктами і ланками ринкового логістичного ланцюга, знижують соціально-економічну ефективність його функціонування.

Практика свідчить, що всі логістичні зв'язки та взаємодії певним чином відображаються в економічних інтересах суб'єктів ЛЛТР. Відтак, важливою умовою ефективного функціонування ринкових ланцюгів, поряд із безперервністю, узгодженістю параметрів товаропотоку та просторово-часовим балансуванням потокових процесів, є збалансування економічних інтересів суб'єктів логістичних взаємодій. Економічні інтереси суб'єктів логістичних ланцюгів виникають, взаємодіють, трансформуються та реалізуються в інституційній системі ринку, що актуалізує необхідність нових досліджень їх інституційної природи та концептуальної сутності.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Теоретико-методологічні основи формування, взаємодії та реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання та держави в ринковій економіці знайшли відображення в наукових працях вітчизняних та іноземних учених, зокрема О. М. Бородіної, О. П. Величко, П. Драйпера [1], М.М. Єрмошенка [2], П.А. Канапухіна [3], Є.В. Крикавського, О.В. Левчук, В.О. Коваленко [4], В.І. Ляшенка [5], М.Й. Малика, О.Г. Шпикуляка [6], Н.Л. Новікової [7], В.Л. Смесової [8], А.І. Сухорукова, Н.І. Чухрай та інших дослідників. Основоположні ідеї інституціональної теорії належать Д.Гамільтону, Дж. Коммонсу, Д.Норту [9], Дж. Ходжсону [10], О. Уільямсону, Е. Фуруботну та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість напрацювань щодо теорії та методології формування й взаємодії економічних інтересів на мікро- та макрорівнях, недостатньо дослідженим залишається питання ідентифікації ЕІ суб'єктів господарювання й держави у логістичній площині, тобто у межах логістичних ланцюгів товарних ринків, визначення ключових протиріч економічних інтересів у внутрішньому та зовнішньому вимірі. Також додаткових досліджень потребує питання обґрунтування природи ЕІ суб'єктів ринкових логістичних ланцюгів крізь призму теорії й методології інституціоналізму.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Мета статті – обґрунтування інституційної природи економічних інтересів суб'єктів ЛЛТР та типології головних протиріч між ними, як наукове підґрунтя для розробки механізмів збалансування інтересів суб'єктів ринкових ланцюгів, – окреслила такі завдання:

- визначення сутності економічних інтересів суб'єктів ЛЛТР та етапів їх формування;
- узагальнення змістовних характеристик логістичних ЕІ у контексті інституціональної теорії;
- розробка класифікації економічних інтересів суб'єктів ЛЛТР з акцентом на суб'єктну та інституційну ознаки;
- обґрунтування типології головних протиріч інтересів суб'єктів ЛЛТР у внутрішньому та зовнішньому вимірі та аналіз їх природи в українських реаліях.

У ході дослідження використано такі методи: діалектичний, теоретичного узагальнення й порівняння, графічний, структурно-логічний метод.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. «Економічний інтерес» як категорія є надзвичайно широкою й різноаспектною та має міждисциплінарний характер. Проведений авторами аналіз енциклопедичної та економічної літератури дав змогу виокремити 4 головних наукових підходи до розкриття змісту категорії «економічний інтерес»: (1) ЕІ як форма вияву потреби; (2) ЕІ як форма прояву соціально-економічних відносин; (3) узагальнюючий підхід; (4) інституційний підхід. Найбільш поширеним є перший підхід, який ототожнює поняття «економічний інтерес» із потребами, мотивами суб'єктів або формою їх прояву (таблиця 1). Слід зазначити, що потреби є причиною ЕІ, а формування мотиву діяльності відбувається після виникнення інтересу та співставлення його з ціннісними установками певних носіїв (суб'єктів ЕІ).

Другий підхід базується на визначенні сутності ЕІ як форми прояву соціально-економічних відносин [11]. Недоліком даного підходу є загальний тип визначень, які не розкривають глибинну природу інтересу. Узагальнюючий підхід ґрунтується на об'єктивно-суб'єктивній основі, розкриваючи зміст ЕІ, з одного боку, в контексті об'єктивних економічних відносин між учасниками

процесу відтворення, з іншого, – системи економічних потреб індивідуума, обумовлені його соціальним розвитком [5]. До переваг узагальнюючого підходу слід віднести можливість розкриття сутності ЕІ на мікро- та макроекономічному (розвиток ефективного суспільного виробництва) рівнях, що формує наукове підґрунтя для виокремлення двох типів інтересу: суб'єктного й національного.

Інституційний підхід до трактування сутності економічного інтересу є новим напрямом, він використаний у дослідженнях учених ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН, зокрема, Н.Л. Новікової. На її думку, ЕІ формуються у відповідному інституційному середовищі, створюваному державою та ринком, і підпадають під вплив інституційного механізму регулювання. Н.Л. Новікова визначає економічні інтереси як інституцію – систему правил, у межах яких формуються мотивації діяльності учасників ринкового обміну. Водночас вона вказує на дуальність категорії, тобто в індивідуальному плані – це інституція, а у формі організованої системи правил – інститут [7, с.52-53].

Таблиця 1

Категорійна сукупність визначення змісту поняття «економічний інтерес суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків»*

Категорія	Сутність (зміст)
<i>Інтерес</i>	1. Користь, вигода, прибуток; відсотки; цікавість або значення, важливість справи [11, с.47] 2. У широкому сенсі – ключова економічна категорія, рушійна сила розвитку економіки, мотив будь-якої економічної діяльності; в комерційній практиці – кількісно виражена комерційна вигода (ставка відсотка, частка в прибутку тощо) [12, с.165].
<i>Економічний інтерес</i>	1. Реальний, зумовлений відносинами власності та принципом економічної вигоди мотив і стимул соціальних дій щодо задоволення динамічних систем індивідуальних потреб [5, с.276]. 2. Система економічних потреб учасників господарської діяльності (працівника, споживача, кооперації, держави і т.д.) [5, с.282]. 3. Форма прояву соціально-економічних взаємовідносин [11]. 4. Інституція, тобто система правил, у межах яких формуються мотивації діяльності учасників ринкового обміну [7, с.53].
<i>Логістичний ланцюг товарного ринку</i>	Лінійно впорядкована (оптимізована) сукупність ланок з переміщення наскрізних матеріальних і пов'язаних з ними фінансових та інформаційних потоків на шляху від первинного джерела сировини до кінцевого споживача готової продукції й переробки відходів, яка забезпечує розширене відтворення товароруху в ринку (авт.)
<i>Економічний інтерес суб'єктів ЛЛТР</i>	Інститут, під яким ми розуміємо систему правил, норм і законів ринку, у межах яких виникають, трансформуються, взаємодіють та реалізуються економічні потреби й мотиви учасників ЛЛТР (суб'єктів господарювання, споживачів, держави і т.д.) (авт.)

*Сформовано авторами на основі джерел [5, 7, 11, 12].

Ми підтримуємо позицію Н.Л. Новікової і пропонуємо використати інституційну методологічну платформу для дослідження природи ЕІ в логістичному вимірі. Інституціоналізм є «методологією міждисциплінарного синтезу», що включає сукупність економічних, соціальних та політичних методів дослідження. Використання інституційної методології дозволить забезпечити багатоаспектність логістичного дослідження та ідентифікації змісту ЕІ і протиріч між ними, а також розробити механізми збалансування інтересів суб'єктів ЛЛТР.

Таким чином, врахувавши характеристики компонентів категорії «*економічний інтерес суб'єктів логістичного ланцюга товарного ринку*», її авторське визначення є таким: інститут, тобто система правил, норм і законів ринку, у межах яких виникають, трансформуються, взаємодіють та реалізуються економічні потреби й мотиви учасників ринкового логістичного ланцюга (суб'єктів господарювання, споживачів, держави і т.д.). Дане визначення фокусує увагу, по-перше, на інституційній природі ЕІ, по-друге, на певних етапах формування інтересів в матеріалопровідному ланцюгу. Головні етапи формування ЕІ у контексті інституційного підходу наведено на рис. 1.

Усвідомлення економічних потреб учасниками ринкового ланцюга обумовлює виникнення економічного інтересу. Шляхом оцінки ціннісних установок та формування мотиву діяльності відбувається прояв інтересу. Економічні інтереси, як система правил і норм, не є статичними, вони трансформуються та змінюються під впливом потреб суб'єктів ЛЛТР, законів ринку, а також регуляторного впливу держави. Інтереси взаємодіють і розвиваються в логістичній системі. Їх оцінка

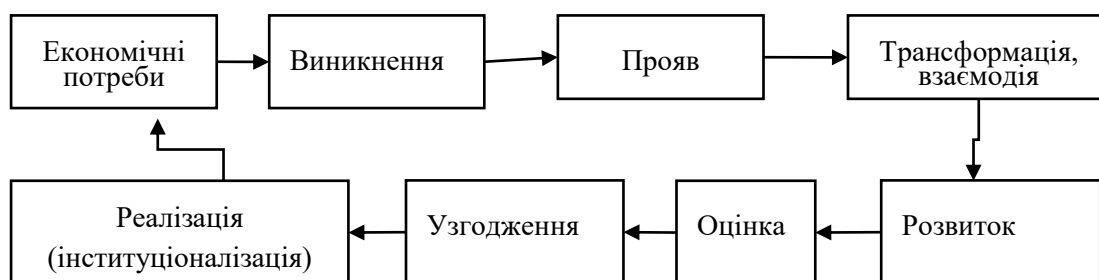


Рис. 1. Процес формування економічного інтересу суб'єктів ЛЛТР*

*Розроблено авторами з використанням джерел [2, 7].

передбачає порівняння загальних витрат на досягнення та результатів від реалізації інтересів. Узгодження ЕІ обумовлено потребою в регулюванні міжсуб'єктних, міжланкових та міждержавних протиріч в умовах інтеграції національних логістичних ланцюгів до глобальних ланцюгів вартості. Реалізація (впровадження) економічного інтересу передбачає його інституціоналізацію, тобто перетворення в норму поведінки на ринку, що пов'язано з методологічним підходом інституціоналізму.

Інституційну природу економічного інтересу суб'єктів ЛЛТР більш детально розкривають його змістовні характеристики, узагальнені в таблиці 2. Представники інституційної теорії ідентифікують ЕІ як правила й норми поведінки ринкових суб'єктів, за дотримання яких досягаються поставлені цілі. Так, Дуглас Норт, розвиваючи неоінституціональну концепцію, стверджував, що ефективна реалізація ЕІ «гравців» можлива на основі утворення інститутів – «правил гри», що задають структуру «спонукальних мотивів людської взаємодії», а також «механізмів контролю», спрямованих на виконання зазначених «правил». Інституційне середовище створює умови для максимізації економічної вигоди, зниження трансакційних витрат, зростання економіки й нівелювання конфліктів ЕІ [9, с.17]. Тим самим учений установив тісний зв'язок між даними категоріями. Дж. Коммонс і Д. Гамільтон у площині ідентифікації інституції як продукту колективної дії, визначають економічний інтерес як модель поведінки суб'єктів ринкових відносин (див. табл. 2).

Таблиця 2

Основні характеристики економічного інтересу суб'єктів ЛЛТР у контексті інституційної теорії*

Представники / категорії	Характеристика
<i>Д. Норт, Е. Фуроботн, Дж. Ходжсон</i>	Економічний інтерес як правило й норма поведінки суб'єктів ринкових відносин, за дотримання яких досягаються поставлені цілі. Максимально ефективна реалізація ЕІ «гравців» можлива на основі утворення в економічній системі інститутів – «правил гри», «обмежувальних рамок», що задають структуру «спонукальних мотивів людської взаємодії», а також «механізмів контролю», спрямованих на виконання зазначених «правил» [9, с.17].
<i>Дж. Коммонс, Д. Гамільтон</i>	Економічний інтерес як модель поведінки суб'єктів ринкових відносин
<i>Зміст</i>	Інституціоналізація ЕІ – перетворення інтересу у раціональну норму поведінки на ринку; економічний інтерес як інститут задоволення потреб
<i>Формування</i>	Під впливом дії формальних і неформальних інститутів та інституцій, за ланками переміщення матеріалів від первинного джерела сировини до кінцевого споживання й переробки відходів, у процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання
<i>Реалізація</i>	Заснована на діяльності індивідів, суб'єктів господарювання, держави, дії інститутів й інституцій, суспільства
<i>Мотиви</i>	Переважають мотиви великих корпоративних структур над мотивами працівників, споживачів, малих і середніх товаровиробників, держави й суспільства в цілому; мотиви ТНК та міжнародних утворень над національними інтересами
<i>Мета</i>	Забезпечення розширеного відтворення товароруху на ринку, оптимізація ринкової доданої вартості, забезпечення національної економічної безпеки в умовах глобалізації

<i>Структура</i>	Неоднорідна (гетерогенна)
<i>Ступінь реалізації</i>	Корпорації, ТНК, міжнародні об'єднання – повна реалізація. Працівники, малі та середні товаровиробники, споживачі – неповна, часткова, обмежена. Держава – неповна реалізація.
<i>Переважаюча основа</i>	Приватна власність на засоби виробництва, економічні ресурси
<i>Результат реалізації</i>	Зменшення логістичних витрат; зростання: доданої вартості, податкових надходжень, зайнятості; отримання соціально-економічного та екологічного ефектів у логістичному ланцюгу товарного ринку.
<i>Механізми</i>	Адміністративні, інституційні, фінансово-економічні, інформаційні

*Розроблено авторами із використанням джерел [8, 9, 10].

Змістом економічного інтересу є його інституціоналізація (впровадження), тобто перетворення у норму ефективної поведінки суб'єктів на ринку. У цьому випадку ЕІ виступає інститутом задоволення потреб. Інтерес формується під впливом сукупної дії інститутів та інституцій за ланками товароруку від первинного джерела сировини до кінцевого споживання й переробки відходів, охоплюючи всі етапи ринкового процесу відтворення. Головною метою інтегрованого економічного інтересу суб'єктів ЛЛТР є забезпечення розширеного відтворення товароруку на ринку, оптимізація ринкової доданої вартості. Впровадження ЕІ в логістичних ланцюгах відбувається за допомогою системи регуляторних механізмів. В українських реаліях найвищий ступінь реалізації ЕІ притаманний великим корпоративним структурам та міжнародним об'єднанням (див. табл. 2). Ступінь впровадження ЕІ працівників, споживачів, малих і середніх товаровиробників є частковим, обмеженим, держави – неповним, обумовлюючи необхідність розробки інноваційних механізмів узгодження ЕІ суб'єктів ЛЛТР.

У межах розбудови теоретико-методичних основ дослідження ЕІ суб'єктів ЛЛТР у сучасних умовах важливого значення набуває розгляд основних їх видів та ознак, покладених в основу *класифікації*. Аналіз існуючих праць у напрямку класифікації інтересів дає змогу виділити дві групи ознак: (1) *загальні* (формальні), що використовуються в ході конструювання будь-якої класифікації процесів і явищ; (2) *змістовні*, які відображають сутнісні риси інтересів. До загальних ознак доцільно віднести ступінь важливості (значимості) інтересів, тривалість та місце їх дії, до змістовних – ступінь реалізації, характер взаємодії, об'єкти й суб'єкти економічних інтересів, інститути (рис. 2).

Найбільш важливою є класифікація економічних інтересів за ознаками об'єктивності, суб'єктивності, а також за інституційною ознакою. За *об'єктами* учені виділяють матеріальні (майнові, фінансові та ін.) та нематеріальні (інтелектуальні, соціальні тощо) інтереси. За суб'єктивною ознакою в теорії найбільш поширеним є поділ інтересів на особисті, колективні та суспільні [11]. З урахуванням специфіки об'єкту дослідження – процесу формування ефективних ЛЛТР в національній економіці, запропоновано розширену класифікацію економічних інтересів за *суб'єктивною* ознакою із виокремленням 6-ти їх видів (див. рис. 2). *Особисті* відображають інтереси фізичних осіб, як учасників ринкових відносин, зокрема, працівників (щодо зростання заробітної плати) та споживачів (щодо зменшення цін на певні товари). Носієм *суб'єктивних* інтересів виступають окремі товаровиробники та їх об'єднання; їх вектор спрямовано, передусім, на максимізацію прибутку (або мінімізацію витрат) певних суб'єктів.

Ланкові ЕІ об'єднують однорідні інтереси групи суб'єктів господарювання, що розгортають свою діяльність у певних ланках ринкового логістичного ланцюга (див. рис. 2). Економічний інтерес єдиного інтегрованого логістичного ланцюга товарного ринку поєднує та гармонізує локальні ланкові інтереси. По суті йдеться про виникнення інтегрованого економічного інтересу єдиного ЛЛТР, орієнтованого на оптимізацію загальної ринкової доданої вартості. Оскільки становлення інтегрованого ЕІ логістичного ланцюга відбувається на засадах взаємодії та узгодження ланкових і суб'єктивних інтересів за активної участі держави та впровадження її інтересів, можна говорити про спорідненість цільових орієнтирів інтегрованого та державного інтересів у ЛЛТР.

В економічній теорії поняття «національні» і «державні» інтереси не завжди є тотожними; деякі дослідники вважають, що носіями національних інтересів є суспільство в цілому, державних – тільки державні органи влади [4]. Закон України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII від 21.06.2018 р. визначає національні інтереси як «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний

розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [13]. Дане визначення фокусує увагу на органічній єдності суспільних і державних інтересів.

Професор М.М. Єрмошенко, досліджуючи природу *національних економічних інтересів*, зазначає, що вони «визначаються необхідністю забезпечення добробуту українського народу та посідання такого місця в світовому поділі праці, міжнародній торгівлі та фінансах, яке б відповідало її природним, трудовим та інтелектуальним ресурсам, сприяло реалізації потенціалу великої європейської держави» [2]. На думку ученого (і ми підтримуємо цю позицію), за своєю суттю реалізація (захист) національних ЕІ є змістом забезпечення економічної безпеки держави.

У запропонованій класифікації ми виокремили *національні ЕІ*, як єдність державних і суспільних інтересів, які зорієнтовані, з одного боку, на захист економічної безпеки країни від внутрішніх і зовнішніх загроз, з іншого, на забезпечення ефективного функціонування логістичної мережі держави, як сукупності ЛЛТР (див. рис. 2). В умовах глобалізації та посилення взаємозалежності економік держав набуває поширення поняття «глобальних» інтересів, реалізація яких потребує інтеграції зусиль різних країн. Доцільність включення *глобальних ЕІ* до класифікації обумовлена формуванням глобальних ланцюгів доданої вартості, що актуалізує завдання ефективної інтеграції до їх складу українських ЛЛТР. Носіями глобальних інтересів можуть виступати окремі держави, міжнародні об'єднання, ТНК та ін.

За видами економічних *інститутів* в ринковій економіці (базисні й похідні) учені ідентифікують дві групи ЕІ: базисні й похідні [6, 7]. Слід відзначити, що до формальних інститутів, разом з економічними входять правові, до неформальних – соціальні, психологічні та культурні [6, с.172]. Ми пропонуємо доповнити існуючу класифікацію економічних інтересів за інституційною ознакою шляхом виокремлення ще одного виду інтересів – специфічних, що відображають особливості певних економічних процесів на ринку (рис. 3). Йдеться, передусім, про потокові процеси в ЛЛТР.

Одним із похідних від базових інститутів (влада, власність, праця, вартість) постає ринок; спільним економічним інтересом суб'єктів ринку є узгодження попиту й пропозиції, а також забезпечення ефективності їх діяльності. Ринок є складною багаторівневою системою, що включає множини різних процесів. У логістичному вимірі можна виокремити процес товароруку на ринку, як специфічний локальний інститут (див. рис. 3). При цьому інтегрованим специфічним ЕІ усіх суб'єктів логістичного ланцюга товарного ринку є оптимізація й просторово-часове балансування наскрізного матеріального потоку та відповідних йому інформаційного й фінансового потоків. Слід відзначити, що базисний інтерес справедливого перерозподілу вартості притаманний усім похідним і специфічним інститутам; його порушення в українських реаліях генерує низку найскладніших протирічч економічних інтересів, як внутрішніх, так і зовнішніх.

У цілому економічні інтереси як усвідомлені потреби відповідають та відображають види і структуру потреб учасників ЛЛТР, як правила й норми поведінки – види інститутів в інституційному середовищі, створюваному ринком і державою (див. рис. 2). Реалізуючись у ринку, ЕІ підпадають під дію правил і законів ринку, а також самостійно створюють інституції для свого впровадження. Інституційна ознака класифікації інтересів суб'єктів ЛЛТР має важливе значення для обґрунтування нових механізмів інституційної взаємодії та збалансування гетерогенних ЕІ учасників ринкового процесу відтворення. Розробці таких механізмів передують глибинний аналіз природи головних протирічч економічних інтересів суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків.

Протиріччя (суперечність) представляє певний тип взаємодії протилежних сторін, властивостей, тенденцій у складі певної системи або між системами, процес зіткнення протилежних прагнень і сил. Економічні протиріччя є формою загальних суперечностей, притаманних розвитку природи, суспільства і мислення. Такі протиріччя притаманні економічним явищам і процесам, виступають формою зв'язків і відносин між протилежними сторонами (їх елементами, властивостями, тенденціями) всієї економічної системи та кожного явища або процесу зокрема [14].

Як відомо, ЕІ водночас є проявом економічних відносин і протирічч. Інтереси виступають носіями суперечностей, і в цьому зв'язку вони нерозривні, як джерело й рушій розвитку економічної сфери [2]. Слід відзначити, що економічні протиріччя знаходяться між собою не тільки у взаємодії, але й у певній субординації, формуючи таким чином складну систему суперечностей.

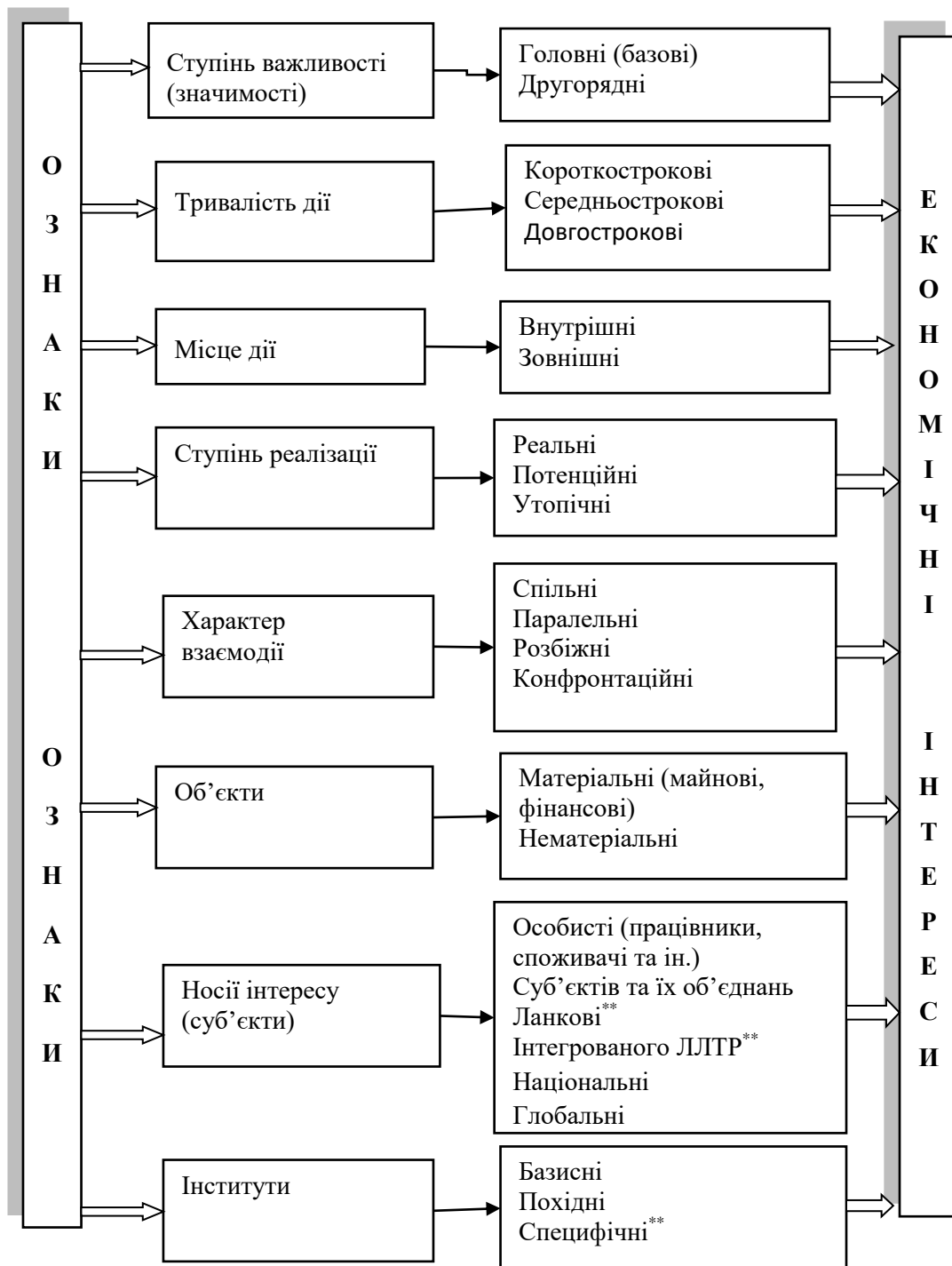


Рис. 2. Класифікація економічних інтересів суб'єктів ЛЛТР*

* Узагальнено авторами з використанням джерел [4, 5, 6, 7, 15];

** Запропоновано авторами.

Протиріччя системи економічних інтересів мають складну структуру та різноаспектну типологію. Так, учені виділяють загальні і специфічні протиріччя; основні й другорядні; внутрішні й зовнішні; полярні й неполярні; мікро-, мезо-, макро- й мегаекономічні суперечності тощо [2, 3, 14]. Загалом у теорії поширені три головні підходи до визначення природи протиріччя ЕІ: суб'єктивний, об'єктивний і суб'єктивно-об'єктивний.



Рис. 3. Інституційна ознака класифікації економічних інтересів суб'єктів ЛЛТР*

* Сформовано авторами з використанням джерел [6, 7, 16];

** Запропоновано авторами.

Кожна економічна суперечність проходить у своєму розвитку 5 етапів: тотожність, відмінність, протилежність, конфлікт і ступінь розв'язання даної суперечності, перехід у вищу форму свого руху. На кожному етапі якісно змінюється характер взаємодії протилежних сторін. Найшвидше розвиток економічної системи здійснюється на перших трьох етапах, на останніх двох він значно послаблюється [14]. Конфлікт (лат. *conflictus* – зіткнення) – це етап розвитку суперечності, в якій сторони стають полярними, заперечують одна одну й переходять у більш розвинуте явище чи процес з якісно новими формами вияву попередніх суперечностей. У залежності від наслідків учені виділяють конфлікт двох типів: функціональний і дисфункціональний. Під час функціонального конфлікту відбувається розв'язання протиріч [11, с. 832].

До базових економічних протиріч, які знаходять свій прояв у системі ЕІ, необхідно віднести протиріччя між обмеженими ресурсами і безмежними потребами, між сферами відтворювального процесу, у межах виробничих відносин (між низьким рівнем заробітної плати і високим рівнем цін, між окремими формами власності), у межах господарського механізму (між ринковими й державними методами управління) [2, 3]. Також існує особливий тип суперечностей у глобальному вимірі між національними й міжнародними ЕІ та інтересами інших держав. На думку проф. М.М. Єрмошенко, суперечності генерують загрози економічній безпеці держави, при цьому методологія їх дослідження пов'язана з економічними законами та національними ЕІ [2].

Економічні протиріччя ідентифікуються, передусім, на рівні системи інтересів певних суб'єктів (носіїв). У ході конструювання типології протиріч ЕІ суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків використаємо базову суб'єктну ознаку класифікації інтересів (див. рис. 2). В основу розробленої типології протиріч економічних інтересів учасників ЛЛТР покладено просторово-товарну та суб'єктну ознаки (таблиця 3). Відповідно до першої ознаки, виокремлено *внутрішні* протиріччя, які виникають в ході взаємодії суб'єктів у територіальних і товарних межах логістичного ланцюга певного товарного ринку, та *зовнішні*, що характеризують відносини даного ланцюга із зовнішнім середовищем.

До складу внутрішніх протиріч ЕІ суб'єктів ЛЛТР ми віднесли суперечності між суб'єктами господарювання (або їх групами) і окремими ланками логістичного ланцюга та державою (див. табл. 3). Як носій національних економічних інтересів, держава забезпечує соціальну стабільність у

суспільстві, створення робочих місць, конкурентне ринкове середовище шляхом антимонопольних заходів, сприятливе інституціональне поле шляхом створення розвинутої системи інститутів і інституцій на ринку, захист інтересів споживачів і природного середовища тощо. Деякі з перелічених інтересів держави співпадають з ЕІ ринкових суб'єктів (наприклад, працівників підприємств, споживачів, пріоритетних ланок ланцюга, охоплених бюджетною підтримкою, суспільства щодо забезпечення екологічної безпеки тощо); у цьому випадку має місце узгодження економічних інтересів учасників логістичних ланцюгів товарних ринків і держави. Однак деякі національні інтереси суперечать ЕІ певних учасників ринкових ланцюгів, зокрема, монополій, великих корпоративних структур і т.д., що генерує протиріччя; у цьому випадку держава може використати специфічні інструменти узгодження та впорядкування економічних інтересів суб'єктів ЛЛТР.

Слід відзначити, що внутрішньо- та міжланкові протиріччя виникають, передусім, між інтересами суб'єктів ЛЛТР стосовно перерозподілу доданої вартості як всередині ланок, так і між ланками ринкового логістичного ланцюга. Протиріччя між ЕІ ринкових суб'єктів і держави також пов'язані із вилученням частини доданої вартості у формі податків, тобто її фіскального перерозподілу. Для забезпечення розширеного відтворення ресурсів у всіх ланках ЛЛТР доцільно оптимізувати співвідношення між обсягами реінвестованої доданої вартості суб'єктів та обсягами вилученої державою вартості у формі податків. Відтак, порушення базисного інтересу справедливого перерозподілу вартості, який притаманний усім інститутам (див. рис. 3), генерує базисне протиріччя об'єктивізації перерозподілу доданої вартості між певними носіями інтересу (суб'єктами ринку, ланками, логістичними ланцюгами тощо).

У структурі зовнішніх протиріч інтересів нами виокремлено чотири агрегованих типи суперечностей (див. табл. 3). *Міжланцюгові* протиріччя виникають у процесі взаємодії логістичних ланцюгів товарних ринків різних типів (зокрема, корпоративних і кооперативних, корпоративних і державно-приватних, мезо- й макрологістичними ланцюгами) і різних товарних ринків у географічних межах держави, тобто в її логістичній мережі. Якщо йдеться про взаємодію державних ЛЛТР із глобальними ланцюгами вартості, логістичними ланцюгами ТНК і міжнародних об'єднань, то мають місце *глобальні* суперечності. Міжланцюгові та глобальні протиріччя виникають в ході конкуренції логістичних ланцюгів певних товарних ринків у внутрішньому та зовнішньому вимірі за перерозподіл доданої вартості в економічних системах різних ієрархічних рівнів.

Таблиця 3

Типологія протиріч економічних інтересів суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків [авторська розробка]

Типи протиріч	Характеристика
Внутрішні протиріччя (у межах певного ЛЛТР)	
<i>1. Внутрішньо-суб'єктні (мікрорівень)</i>	Виникають у межах певного суб'єкта господарювання між: – ЕІ власників підприємств і їх працівників; – ЕІ власників за контроль над капіталом; – ЕІ працівників (конкуренція за краще робоче місце).
<i>2. Внутрішньо-ланкові (макрорівень)</i>	Виникають між групами суб'єктів господарювання у межах певної ланки ринкового логістичного ланцюга, зокрема між: – суб'єктами індивідуального й корпоративного секторів; – суб'єктами офіційного й «тіньового» сегментів ринку; – вітчизняними й іноземними товаровиробниками тощо.
<i>3. Міжланкові (макрорівень)</i>	Виникають між певними ланками ЛЛТР, зокрема між: – постачальницькою й виробничою ланкою; – виробничою ланкою та ланкою зберігання й доробки товару; – виробничою ланкою та ланкою розподілу й реалізації продукції; – виробничою й споживчою ланкою; – ланкою зберігання й розподілу продукції і т.д.
<i>4. Між суб'єктами та державою</i>	Виникають між суб'єктами (їх групами) та окремими ланками ЛЛТР і державою, як носієм національних економічних інтересів
Зовнішні протиріччя (взаємодія ЛЛТР із зовнішнім середовищем)	
<i>1. Міжланцюгові</i>	Виникають у процесі взаємодії логістичних ланцюгів різних типів і різних товарних ринків у географічних межах держави (в логістичній мережі країни), зокрема, між:

	<ul style="list-style-type: none"> – корпоративними й кооперативними ланцюгами; – корпоративними й державно-приватними ланцюгами; – мезо- й макрологістичними ланцюгами.
2. Глобальні	Виникають у процесі взаємодії державних ЛЛТР із глобальними ланцюгами вартості, логістичними ланцюгами ТНК та міжнародних об'єднань.
3. Екологічні	Виникають у процесі взаємодії ЛЛТР з навколишнім природним середовищем та характеризують стан екологічної безпеки
4. Між ЛЛТР та ін. стейкхолдерами	Виникають у процесі взаємодії ЛЛТР з різними стейкхолдерами, наприклад, суб'єктами інфраструктури ринку (фінансово-кредитної, інноваційної, інформаційної і т.д.), територіальними громадами, вітчизняними й міжнародними інституціями тощо.

В умовах посилення ринкової влади транснаціональних корпорацій в ланцюгах поставок загострюються глобальні суперечності ЕІ вітчизняних товаровиробників і міжнародних корпоративних структур. За оцінкою Пітера Драйпера, віце-президента Ради з актуальних питань Глобальної торговельної системи, глобальна торгівля контролюється не окремими державами або їх групами, а ТНК, на які припадає до 80 % обсягу світової торгівлі. Саме вони, в кінцевому підсумку, визначають, які країни будуть активними учасниками глобального ланцюга створення доданої вартості, а які залишатимуться осторонь [1]. За таких обставин дуже складно забезпечити реалізацію національних ЕІ в ході інтеграції вітчизняних ЛЛТР до глобальних ланцюгів вартості, контрольованих ТНК, особливо в агропродовольчій сфері.

Екологічні протиріччя розвиваються у процесі взаємодії ринкових логістичних ланцюгів із навколишнім природним середовищем і характеризують стан екологічної безпеки системи для суспільства в цілому (див. табл. 3). Суспільні інтереси полягають у здійсненні діяльності суб'єктів логістичних ланцюгів з мінімальним деструктивним впливом на природне середовище, впровадженні ресурсозаощадливих технологій і процесів у всіх ланках ланцюга та його поетапній трансформації в інтегровану екологістичну систем». Розв'язання екологічних протиріч інтересів суб'єктів ЛЛТР має важливе значення для «зеленої» трансформації національної економіки та розбудови екологоорієнтованої ринкової логістики з використанням світового досвіду [17].

Четверта група агрегованих зовнішніх протиріч включає суперечності між ринковими логістичними ланцюгами та іншими стейкхолдерами, тобто зацікавленими суб'єктами, економічні інтереси яких певною мірою залежать від функціонування даних ланцюгів, або які можуть впливати на логістичні процеси. Такими стейкхолдерами можуть бути, наприклад, суб'єкти фінансово-кредитної інфраструктури, зацікавлені у найбільш вигідних умовах кредитування учасників ЛЛТР, високих відсотках, гарантованості повернення кредиту та можливості впливу на суб'єктів ринкового ланцюга (див. табл. 3). Оскільки розбудова окремих ланок логістичного ланцюга здійснюється на локальних територіях, його суб'єкти взаємодіють із місцевими органами влади, регіональними інституціями, як державними, так і профільними, а також територіальними громадами. У процесі такої взаємодії можуть виникати суперечності щодо земельних відносин, інституційного забезпечення, перерозподілу доходів тощо.

Запропонована типологія протиріч економічних інтересів суб'єктів ЛЛТР (див. табл. 3) є агрегованою, включаючи головні типи протиріч у внутрішньому та зовнішньому вимірі, та динамічною, передбачаючи можливість розширення типів суперечностей, їх адаптації до змінних умов ринкового середовища. Більш детальний видовий поділ протиріч ЕІ суб'єктів доцільно здійснювати з урахуванням специфіки процесів відтворення певного товарного ринку. Так, види секторних і міжсекторних протиріч суб'єктів зернового ринку досліджено в праці [18].

На практиці система протиріч ЕІ суб'єктів ЛЛТР є складною й багаторівневою, вона формується під впливом різноманітних взаємодій носіїв інтересів як всередині окремих підсистем, так і між ними. Проф. Є.В. Крикавський ідентифікує протиріччя між мета- або/та макрологістичною організацією, суб'єктами господарювання на мета- або/та макрорівні (промислові й індивідуальні споживачі, інфраструктурні, громадські організації та ін.) і регіоном або/та країною (низкою країн) загалом щодо формування їх економічного потенціалу, впливу на навколишнє середовище, соціальну, політичну атмосферу та інші [14, с. 205].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У контексті інституційної теорії авторами обґрунтовано концептуальну сутність та природу ЕІ суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків. Запропоновано авторське визначення категорії «економічний інтерес» в логістичному вимірі як

інститут, тобто система правил, норм і законів ринку, у межах яких виникають, трансформуються, взаємодіють та реалізуються економічні потреби й мотиви учасників ринкового логістичного ланцюга. Визначено головні етапи формування логістичних економічних інтересів на базі інституційного підходу з акцентом на їх інституціоналізацію, тобто перетворення в норму раціональної поведінки на товарному ринку.

Узагальнено змістовні характеристики ЕІ суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків, які глибше розкривають їх інституційну природу. Наголошено, що в українських реаліях має місце неповна (часткова) реалізація економічних інтересів держави, споживачів, малих і середніх суб'єктів ЛЛТР, тоді як корпоративні структур і міжнародних об'єднань отримують, як правило, повну реалізацію інтересів в матеріалопровідних ланцюгах. Структура ЕІ суб'єктів ринкових логістичних ланцюгів є гетерогенною, що обумовлює необхідність розробки механізмів їх гармонізації шляхом пошуку областей спільних інтересів та формування інтегрованого інтересу єдиного ланцюга. Набула подальшого розвитку класифікація ЕІ учасників логістичних ланцюгів за суб'єктною та інституційною ознаками. Авторами розроблено типологію протиріч логістичних економічних інтересів у внутрішньому та зовнішньому вимірі та обґрунтовано сутність головних типів протиріч.

У дослідженні наголошено, що природа економічних інтересів учасників ЛЛТР завжди суперечлива. Так, інтереси корпоративних і індивідуальних товаровиробників, суб'єктів різних ланок логістичного ланцюга та держави не завжди співпадають. Водночас, особисті інтереси працівників не можна реалізувати, якщо не буде впроваджено ЕІ підприємств, де вони працюють. У системі економічних інтересів суб'єктів ЛЛТР можна виділити множину областей, де вони співпадають. Наприклад, працівники й держава зацікавлені у створенні достатньої кількості робочих місць; інтереси вітчизняних суб'єктів господарювання щодо зростання обсягів виробництва та експорту переробної продукції з високою доданою вартістю співпадають з національними інтересами і частково з глобальними; головний цільовий орієнтир інтегрованого ЛЛТР – оптимізація ринкової доданої вартості – відповідає економічним інтересам держави і т.д. Відтак, маємо органічну взаємопов'язаність особистих, суб'єктних, ланкових ЕІ з інтересами інтегрованого ЛЛТР, держави та суспільства в цілому, що формує об'єктивну основу для паритетних взаємодій носіїв інтересів у логістичній системі та їх збалансування, розв'язання притаманних їм протиріч.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в розвитку теоретичних засад ринкової логістики в частині обґрунтування інституційної природи економічних інтересів суб'єктів логістичних ланцюгів товарних ринків, розвитку класифікації економічних інтересів за суб'єктною та інституційною ознаками, розробки типології головних внутрішніх і зовнішніх протиріч учасників логістичних ланцюгів. Прикладне значення отриманих результатів визначається можливістю їх використання державними й профільними інституціями як наукове підґрунтя для розробки методичних засад до оцінки рівня і глибини протиріч ЕІ суб'єктів логістичних ланцюгів певних товарних ринків, а також механізмів збалансування економічних інтересів, зокрема інституційних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Draper P. Look at the world through the value chain /P. Draper. [Electronic resource] – Retrieved from <http://ecpol.ru/2012-04-05-13-42-46/> 2012-04-05-13-43-05/484-vzglyad-na-mir-cherez-tsepochni-dobavlennoj-stoimosti.html.
2. Єрмошенко М.М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист /М.М. Єрмошенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nam.kiev.ua/ape/n_01_1-2/yermosh.htm.
3. Канапухин П.А. Противоречия системы экономических интересов и их самовоспроизводство /П.А. Канапухин // Современная экономика: проблемы и решения. – 2010. – №6(6). – С. 28-36.
4. Левчук О.В. Актуальні питання реформації національних економічних інтересів України в умовах глобалізації /О.В. Левчук, В.А. Коваленко// Економіка і суспільство. –2016. –№2. – С. 61-67.
5. Ляшенко В. И. Регулирование развития экономических систем: теория, режимы, институты / В.И.Ляшенко. – Донецк:ДонНТУ, 2006. – 668 с.
6. Малік М.Й. Інститути й інституції у розвитку аграрної сфери економіки / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 169-176.
7. Новікова Н.Л. Інституціональна концепція наукової ідентифікації економічних інтересів /Н.Л.Новікова // Економіка та держава. – 2016. – №2. – С.51-53.
8. Смесова В.Л. Економічні інтереси в концепціях економістів другої половини ХХ століття / В.Л. Смесова // Механізм регулювання економіки. – 2017. – №2 (82). – С.39-50.

9. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д.Норт; под. ред. Б. Мильнера. – Москва: Начала, 1997. – 180 с.
10. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории / Дж. Ходжсон; пер. с англ. И.В. Розмаинского. – Москва: Дело, 2003. – 464 с.
11. Економічна енциклопедія / Відп. ред. С.В. Мочерний. Т.І. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 863 с.
12. Румянцева Е. Е. Новая экономическая энциклопедия / Е. Е. Румянцева. – Москва: ИНФРА-М, 2005. – VI, 724 с.
13. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
14. Економічна енциклопедія / Відп. ред. С.В. Мочерний. Т.ІІ. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 847 с.
15. Nikishyna O.V. Methodological bases of innovative logistics of the commodity market. Information and Innovation Technologies in Economics and Administration: monograph / Nikishyna O.V., Lozova T. P. – Katowice: Katowice School of Technology, 2019. – P.142-154.
16. Нікішина О.В. Логістична структура товарного ринку: теоретичні й прикладні положення / О. В. Нікішина // Food Industry Economics. – 2019. – 11 (2). – С.20-30. doi: <https://doi.org/10.15673/fie.v11i2.1391>.
17. Буркинський Б.В. Принципи формування ефективних логістичних ланцюгів товарних ринків: монографія / Б.В. Буркинський, О.В. Нікішина; НАН України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – Одеса: ПРРЕД НАН України, 2019. – 80 с.
18. Нікішина О.В. Баланс інтересів: критерій раціональності економічних відносин (на прикладі державного ринку зерна) / О. В. Нікішина // Економіка харчової промисловості. – 2010. – №4 (8). – С.42-48.

REFERENCES

1. Draper P. (2012). Look at the world through the value chain. Retrieved from <http://ecpol.ru/2012-04-05-13-42-46/> 2012-04-05-13-43-05/484-vzglyad-na-mir-cherez-tseepochki-dobavlennoj-stoimosti.html. [in English].
2. Yermoshenko, M.M. (2012). Natsionalni ekonomichni interesy: realizatsiia i zakhyst [National economic interests: implementation and protection]. Retrieved from https://nam.kiev.ua/ape/n_01_1-2/yermosh.htm [in Ukrainian].
3. Kanapuhin, P.A. (2010). Protivorechija sistemy jekonomicheskikh interesov i ih samovosproizvodstvo [Contradictions of the system of economic interests and their self-reproduction]. *Sovremennaja jekonomika: problemy i reshenija*. – Modern Economics: Problems and Solutions, 6(6), 28-36.
4. Levchuk, O.V. & Kovalenko V.A. (2016). Aktualni pytannia reformatsii natsionalnykh ekonomichnykh interesiv Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Topical issues of reformation of Ukraine's national economic interests in the context of globalization]. *Ekonomika i suspilstvo*. – *Economy and society*, 2, 61-67 [in Ukrainian].
5. Ljashenko, V. I. (2006). Regulirovaniye razvitiya jekonomicheskikh sistem: teoriya, rezhimy, instituty [*Regulation of the development of economic systems: theory, regimes, institutions*]. Doneck: DonNTU [in Russian].
6. Malik, M.I. & Shpykuliak, O.H. (2011). Instytuty y instytutsii u rozvytku ahrarnoi sfery ekonomiky [Institutes and institutions in development of agrarian sphere of economy]. *Ekonomika APK*. – *Economics of agro-industrial complex*, 7, 169-176 [in Ukrainian].
7. Novikova, N.L. (2016). Instytutsionalna kontseptsiia naukovoï identyfikatsii ekonomichnykh interesiv [Institutional conception of scientific identification of economic interests]. *Ekonomika ta derzhava*. – *Economy and State*, 2, 51-53 [in Ukrainian].
8. Smiesova, V.L. (2017). Ekonomichni interesy v kontseptsiyakh ekonomistiv druhoi polovyny XX stolittia [Economic interests in the concepts of economists of the second half of the twentieth century]. *Mekhanizm rehuliuvaniya ekonomiky*. – *The mechanism of regulation of the economy*, 2 (82), 39-50 [in Ukrainian].

9. Nort, D. (1997). Instituty, institucional'nye izmeneniya i funkcionirovanie jekonomiki [Institutions, institutional changes and the functioning of the economy]. B. Mil'ner (Ed.). Moskva: Nachala [in Russian].
10. Hodzhson, Dzh. (2003). Jekonomicheskaja teorija i instituty: Manifest sovremennoj institucional'noj jekonomichekoj teorii [Economic Theory and Institutions: Manifesto of Modern Institutional Economics]. Per. s angl. I.V. Rozmainskogo. Moskva: Delo [in Russian].
11. Ekonomichna entsyklopediia (2000). [Economic Encyclopedia]. S.V. Mochernyi (Ed.). T.I. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiiia» [in Ukrainian].
12. Rumjanceva, E. E. (2005). Novaja jekonomicheskaja jenciklopedija. [New Economic Encyclopedia]. Moskva: INFRA-M [in Russian].
13. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII. [On the National Security of Ukraine: Law of Ukraine dated 21.06.2018 № 2469-VIII]. zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>. [in Ukrainian].
14. Ekonomichna entsyklopediia (2001). [Economic Encyclopedia]. S.V. Mochernyi (Ed.). T.II. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiiia» [in Ukrainian].
15. Nikishyna, O.V. & Lozova, T.P. (2019). *Methodological bases of innovative logistics of the commodity market*. Information and Innovation Technologies in Economics and Administration: monograph. Katowice: Katowice School of Technology, 142-154 [in Ukrainian].
16. Nikishyna, O.V. (2019). Lohistychna struktura tovarnoho rynku: teoretychni y prykladni polozhennia. *Food Industry Economics*, 11 (2), C.20-30. doi: <https://doi.org/10.15673/fie.v11i2.1391>.
17. Burkynskyi, B.V. & Nikishyna, O.V. (2019). Pryntsypy formuvannia efektyvnykh lohistychnykh lantsiuhiv tovarnykh rynkiv: monohrafiia [*Principles of formation of effective logistics chains of commodity markets: monograph*]. Odesa: IPREED NAN Ukrainy [in Ukrainian].
18. Nikishyna, O.V. (2019). Balans interesiv: kryterii ratsionalnosti ekonomichnykh vidnosyn (na prykladi derzhavnoho rynku zerna) [Balance of interests: the criterion of rationality of economic relations (on the example of the state grain market)]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti – Food Industry Economics*, 4 (8), 42-48 [in Ukrainian].